IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 22 Issue 01 IYUN 2026

JISMONIY SHAXSLARNING MULKIY DAROMADLARINI SOLIQQA TORTISH TARTIBINI TAKOMILLASHTIRISH

Muradullayeva Dilshoda Shukurullo qizi

O'zbekiston Respublikasi
Bank- moliya akademiyasi magistranti

Dilidilishodashoda0101@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada O'zbekiston Respublikasida jismoniy shaxslarning mulkiy daromadlarini soliqqa tortish tartibi, amaldagi 12 foizlik jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i stavkasi, ijara, kapital o'sishi, foiz va dividend daromadlari bo'yicha soliq bazasini aniqlash masalalari tahlil qilinadi. So'nggi rasmiy ma'lumotlar asosida JShODSning davlat budjetidagi o'rni, 2024-yil prognoz ko'rsatkichlari, 2024-yil III chorak va 2025-yil I yarim yillik tushumlari statistik jihatdan baholanadi. Tadqiqotda mulkiy daromadlarni deklaratsiyalash, raqamli nazorat, kadastr va bank ma'lumotlari integratsiyasi hamda soliq imtiyozlarini manzilli qo'llash bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i, mulkiy daromad, ijara daromadi, kapital o'sishi, dividend, foiz daromadi, deklaratsiya, soliq ma'murchiligi.

Abstract. This article analyzes the procedure for taxing property income of individuals in Uzbekistan, including the 12 percent personal income tax rate, rental income, capital gains, interest and dividend income, and the determination of the tax base. Based on the latest official statistics, the role of personal income tax in state budget revenues is assessed using the 2024 forecast, Q3 2024 tax collection data, and H1 2025 revenue indicators. The study proposes improvements in income declaration, digital tax administration, integration of cadastral and banking data, and targeted tax incentives.

Keywords: personal income tax, property income, rental income, capital gain, dividend, interest income, tax declaration, tax administration.

Kirish

Jismoniy shaxslarning mulkiy daromadlarini soliqqa tortish davlat budjeti barqarorligi, daromadlarni adolatli taqsimlash va yashirin iqtisodiyotni qisqartirishda muhim o'rin tutadi. Mulkiy daromadlar tarkibiga uy-joy, bino-inshoot va boshqa mol-mulkni ijaraga berishdan olinadigan daromadlar, mol-mulkni realizatsiya qilishdan shakllanadigan kapital o'sishi, foiz va dividendlar kabi passiv daromadlar kiradi. Ushbu daromadlarni to'liq hisobga olish soliq bazasini kengaytiradi va mehnat daromadlariga tushadigan soliq yukining haddan tashqari ortib ketishining oldini oladi.

O'zbekistonda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i bo'yicha umumiy stavka asosan 12 foiz etib belgilangan. Xalqaro soliq sharhlarida ham O'zbekistonda rezidentlar jahon bo'yicha olgan daromadlari, norezidentlar esa O'zbekiston manbalaridan olgan daromadlari bo'yicha soliqqa tortilishi, mehnat haqi, ijara daromadi va kapital o'sishi 12 foiz stavkada, rezidentlarning dividend va foizlari 5 foiz stavkada soliqqa tortilishi ko'rsatilgan.

So'nggi yillarda O'zbekistonda soliq ma'murchiligi raqamlashtirilmoqda. Elektron hisob-kitoblar, onlayn xizmatlar, kadastr, bank va notarial ma'lumotlar almashinuvini kuchaytirish mulkiy daromadlarni yashirish imkoniyatini kamaytiradi. Shu bilan birga, aholining soliq madaniyati, deklaratsiya topshirish qulayligi va imtiyozlarning aniq manzilliligi tizim samaradorligini belgilovchi asosiy omillar bo'lib qolmoqda.

Adabiyotlar sharhi

Soliq nazariyasida jismoniy shaxslar daromadini soliqqa tortish ikki asosiy maqsadga xizmat qiladi: birinchisi, budjet daromadlarini shakllantirish; ikkinchisi, daromadlar tengsizligini yumshatish. Mulkiy daromadlar, ayniqsa ijara va kapital o‘sishi shaklidagi daromadlar ko‘pincha yuqori daromadli qatlamlarda ko‘proq uchraydi. Shuning uchun ularni aniq hisobga olish soliq tizimining adolatlilik tamoyilini kuchaytiradi.

Jahon bankining 2024-yilgi tadqiqotida soliq tushumlarining YAIMga nisbatan oshishi, xususan 7 foizdan 15 foizgacha bo‘lgan oraliqda, sog‘liqni saqlash va ta’limga investitsiyalarni ko‘paytirish orqali inson kapitalini mustahkamlashga xizmat qilishi qayd etilgan. Bu O‘zbekiston uchun ham dolzarb, chunki Jahon banki ma’lumotlarida mamlakatda soliq tushumlari 2023-yilda YAIMga nisbatan 11,5 foiz atrofida bo‘lgani ko‘rsatilgan.

Xalqaro valyuta jamg‘armasi O‘zbekiston bo‘yicha tahlillarida fiskal konsolidatsiyani ishonchli qilish uchun daromadlar tarkibini samarali soliqlar tomon qayta muvozanatlash, shuningdek shaxsiy daromad solig‘ining adolatliligini oshirish zarurligini ta’kidlaydi. Bu tavsiya mulkiy daromadlarni kengroq qamrab olish, yashirin ijara bozorini qisqartirish va yuqori qiymatli aktivlardan olinadigan daromadlar bo‘yicha ma’lumotlar almashinuvini kuchaytirish bilan bevosita bog‘liq.

Asosiy qism

Amaldagi tartibga ko‘ra, jismoniy shaxslarning mulkiy daromadlarini soliqqa tortishda soliq obyekti sifatida daromadning turi, manbasi va hujjatlar bilan tasdiqlangan xarajatlar inobatga olinadi. Ijara daromadlarida ijara shartnomasining rasmiylashtirilishi, to‘lovlarning bank tizimi orqali amalga oshirilishi va shartnoma ma’lumotlarining soliq organlariga elektron yetib borishi muhim ahamiyatga ega. Mol-mulkni sotishdan olinadigan daromadlarda esa xarid qiymati, sotish qiymati, egalik muddati va qonunchilikdagi imtiyozlar soliq bazasini belgilaydi.

2024-yil uchun davlat budjeti ko‘rsatkichlariga ko‘ra, jami daromadlar 270 703,1 mlrd so‘m, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i esa 38 477,0 mlrd so‘m etib belgilangan. Hisob-kitoblarga ko‘ra, bu jami davlat budjeti daromadlarining taxminan 14,2 foizini tashkil qiladi. Demak, JShODS budjetning yirik va barqaror manbalaridan biri bo‘lib, uning bazasini adolatli kengaytirish davlat moliyasining barqarorligiga bevosita ta’sir qiladi.

2024-yil III chorak yakunlari bo‘yicha soliq tushumlari jami 49 169 mlrd so‘mni tashkil etgan, shundan jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i 8 481 mlrd so‘m yoki 17,2 foiz ulushga ega bo‘lgan. Bu ko‘rsatkich JShODSning qisqa muddatli budjet tushumlarida ham sezilarli rol o‘ynashini ko‘rsatadi. Ayniqsa ish haqi va mulkiy daromadlar bo‘yicha tushumlarning barqarorligi mahalliy budjetlarni moliyalashtirishda muhimdir.

2025-yil I yarim yilligida davlat budjeti daromadlari 144,2 trln so‘mga yetib, 2024-yilning mos davriga nisbatan 19,2 foizga oshgani e’lon qilingan. Shu davrda JShODS tushumlari 19,888 trln so‘m bo‘lgan; 2024-yil mos davridagi 16,9 trln so‘m bilan solishtirilganda o‘sish taxminan 17,7 foizni tashkil etadi. Ushbu dinamika rasmiy bandlik, ish haqi bazasi va daromadlarni ma’muriy qamrab olish kengayayotganini bildiradi.

Mulkiy daromadlarni soliqqa tortishdagi asosiy muammo — barcha daromadlarni soliq organlari ko‘ra oladigan, soliq to‘lovchi esa oson deklaratsiya qila oladigan tizim yaratishdir. Masalan, ko‘chmas mulk ijarasida shartnomalarni to‘liq ro‘yxatdan o‘tkazish, ijara to‘lovlarini bank ilovalari orqali belgilangan izoh bilan amalga oshirish va kadastr ma’lumotlarini soliq tizimiga avtomatik uzatish yashirin ijara bozorini qisqartiradi.

Kapital o‘sishi bo‘yicha ham aniq va tushunarli hisoblash mexanizmi zarur. Mol-mulkni sotishda soliq bazasi sotish narxi bilan xarid qiymati o‘rtasidagi farq asosida aniqlansa, inflyatsiya, hujjatlar mavjudligi va egalik muddati kabi omillar adolatli hisobga olinishi kerak. Aks holda soliq to‘lovchilar operatsiyalarni rasmiylashtirishdan qochishi yoki narxlarni sun’iy pasaytirib ko‘rsatishi mumkin.

Dividend va foiz daromadlari bo‘yicha nisbatan pastroq stavkalar kapital bozorini rivojlantirishga yordam beradi. Biroq imtiyozlar umumiy va cheklanmagan shaklda emas, balki investitsiya faolligini oshiradigan, uzoq muddatli jamg‘armalarni rag‘batlantiradigan va budjet yo‘qotishlari bo‘yicha ochiq baholanadigan tartibda qo‘llanishi maqsadga muvofiq.

1-jadval

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i bo‘yicha ayrim statistik ko‘rsatkichlar

1. Ko‘rsatkich	2. Davr	3. Miqdor	4. Izoh
5. Davlat budjeti jami daromadlari	6. 2024-yil prognozi	7. 270 703,1 mlrd so‘m	8. Davlat budjeti daromadlarining umumiy hajmi
9. JShODS tushumi	10. 2024-yil prognozi	11. 38 477,0 mlrd so‘m	12. Jami daromadlarning 14,2 foizi
13. Soliq tushumlari jami	14. 2024-yil III chorak	15. 49 169 mlrd so‘m	16. Soliq turlari bo‘yicha choraklik tushum
17. JShODS tushumi	18. 2024-yil III chorak	19. 8 481 mlrd so‘m	20. Choraklik soliq tushumlarining 17,2 foizi
21. Davlat budjeti daromadlari	22. 2025-yil I yarim yillik	23. 144,2 trln so‘m	24. 2024-yil mos davriga nisbatan 19,2 foiz ko‘p
25. JShODS tushumi	26. 2025-yil I yarim yillik	27. 19,888 trln so‘m	28. 2024-yil mos davriga nisbatan taxminan 17,7 foiz ko‘p

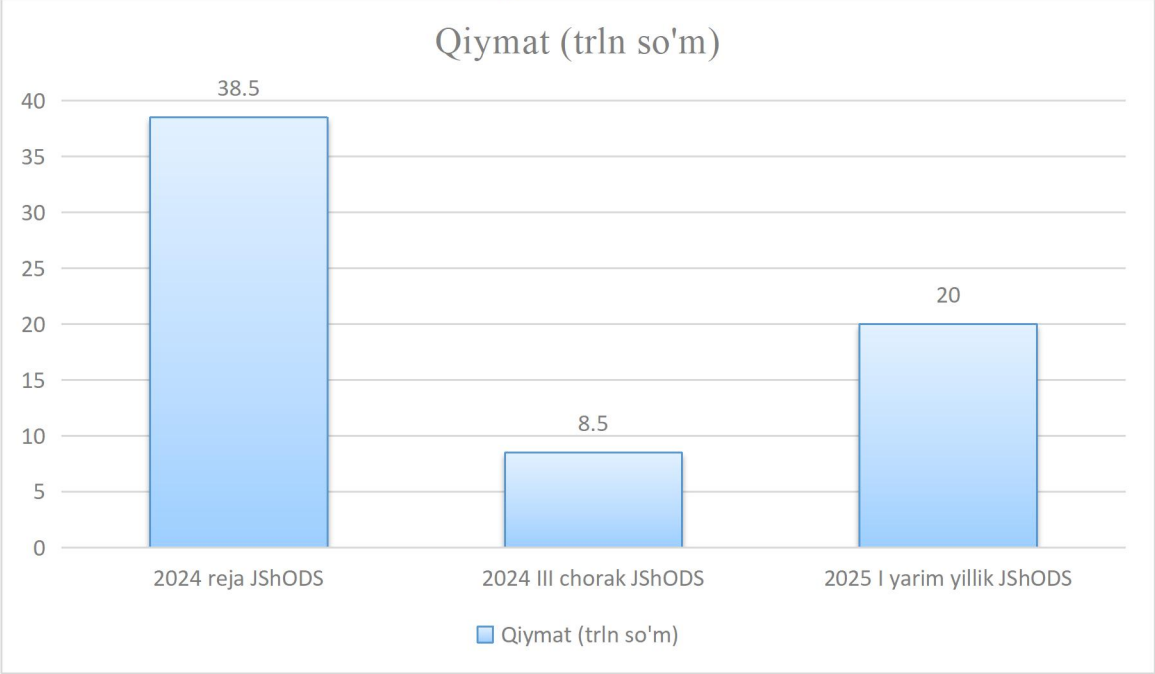
***Manba**: O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi, Lex.uz, Jahon banki va rasmiy soliq tushumlari ma’lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.*

Jadval ma’lumotlari jismoniy shaxslarning daromad solig‘i (JShODS) davlat budjeti daromadlarini shakllantirishdagi muhim moliyaviy manbalardan biri ekanligini ko‘rsatadi. Xususan, 2024-yil uchun davlat budjeti daromadlari 270 703,1 mlrd so‘m etib prognoz qilingan bo‘lib, shundan 38 477,0 mlrd so‘mi yoki 14,2 foizi jismoniy shaxslar daromad solig‘i hissasiga to‘g‘ri keladi. Bu ko‘rsatkich mazkur soliq turining budjet daromadlarini shakllantirishdagi salmoqli ulushga ega ekanligini va davlat moliyaviy barqarorligini ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etishini tasdiqlaydi.

2024-yilning III choragi yakunlariga ko‘ra, jami soliq tushumlari 49 169 mlrd so‘mni tashkil etgan bo‘lsa, uning 8 481 mlrd so‘mi JShODS hisobiga shakllangan. Natijada mazkur soliqning umumiy soliq tushumlaridagi ulushi 17,2 foizga yetgan. Bu holat mamlakatda ish haqi fondining kengayishi, rasmiy bandlik darajasining oshishi hamda soliq ma’murchiligi mexanizmlarining takomillashib borayotganligi bilan izohlanadi.

Shuningdek, 2025-yilning birinchi yarim yilligida davlat budjeti daromadlari 144,2 trln so‘mni tashkil etib, 2024-yilning mos davriga nisbatan 19,2 foizga o‘sgan. Mazkur davrda JShODS tushumlari 19,888 trln so‘mga yetib, o‘tgan yilning shu davriga nisbatan qariyb 17,7 foizga oshgan. Ushbu o‘sish sur’ati aholi daromadlarining ko‘payishi, iqtisodiy faollikning ortishi, yangi ish o‘rinlarining yaratilishi va soliqqa tortish bazasining kengayishi natijasida yuzaga kelganligini ko‘rsatadi.

Keltirilgan statistik ma’lumotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, jismoniy shaxslar daromad solig‘i nafaqat budjet daromadlarining muhim manbai, balki iqtisodiy rivojlanish va aholi daromadlari dinamikasini aks ettiruvchi asosiy fiskal ko‘rsatkichlardan biri hisoblanadi.

1-rasm. JShODS tushumlari bo‘yicha ayrim ko‘rsatkichlar

Manba: *O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi, O‘zbekiston Respublikasi Soliq qo‘mitasining 2024–2025-yillarga oid davlat budjeti ijrosi va soliq tushumlari bo‘yicha rasmiy ma’lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.*

Diagrammada jismoniy shaxslar daromad solig‘i tushumlarining turli davrlardagi hajmi aks ettirilgan. Jumladan, 2024-yil uchun JShODS tushumlari 38,477 trln so‘m miqdorida prognoz qilingan bo‘lib, bu davlat budjeti daromadlarining 14,2 foizini tashkil etadi. 2024-yil III choragida mazkur ko‘rsatkich 8,481 trln so‘mga teng bo‘lib, jami soliq tushumlarining 17,2 foiz ulushini egallagan. 2025-yilning birinchi yarim yilligida esa JShODS tushumlari 19,888 trln so‘mga yetib, o‘tgan yilning mos davriga nisbatan 17,7 foizga o‘sgan. Ushbu o‘sish aholi daromadlari va ish haqi fondining kengayishi, rasmiy bandlik darajasining ortishi hamda soliq ma’murchiligi samaradorligining oshib borayotganligi bilan izohlanadi. Diagramma ma’lumotlari jismoniy shaxslar daromad solig‘ining davlat budjeti daromadlarini shakllantirishdagi muhim fiskal manbalardan biri ekanligini ko‘rsatadi.

Xulosa

Jismoniy shaxslarning mulkiy daromadlarini soliqqa tortish tartibini takomillashtirish O‘zbekiston soliq tizimining adolatliligi va budjet barqarorligini kuchaytiradi. Amaldagi 12 foizlik umumiy stavka soddalik va tushunarlilikni ta’minlaydi, biroq mulkiy daromadlarning barcha turlarini to‘liq deklaratsiya qilish va ma’lumotlar bazalari orqali tekshirish tizim samaradorligi uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Statistik ma’lumotlar JShODSning davlat moliyasidagi salmog‘i yuqori ekanini ko‘rsatadi: 2024-yil davlat budjeti prognozida ushbu soliq 38,477 trln so‘m yoki jami daromadlarning 14,2 foizi, 2024-yil III chorak soliq tushumlarida esa 8,481 trln so‘m yoki 17,2 foiz ulushni tashkil etgan. 2025-yil I yarim yilligidagi 19,888 trln so‘mlik tushum esa o‘tgan yilning mos davriga nisbatan sezilarli o‘sishni bildiradi.

Shunday qilib, mulkiy daromadlarni soliqqa tortishda asosiy yo‘nalish stavkalarni keskin oshirish emas, balki soliq bazasini kengaytirish, deklaratsiya topshirishni soddalashtirish, raqamli ma’lumotlar almashinuvini kuchaytirish va imtiyozlarni aniq maqsadga yo‘naltirish bo‘lishi kerak.

Takliflar:

- Ko‘chmas mulk ijarasi bo‘yicha elektron shartnomalarni majburiy va qulay tartibda ro‘yxatdan o‘tkazish hamda ularni soliq organlari bazasi bilan avtomatik bog‘lash.
- Kadastr, notarial idoralar, banklar va soliq organlari o‘rtasida real vaqtga yaqin ma’lumot almashinuvini yo‘lga qo‘yish.
- Mulkiy daromadlar bo‘yicha yillik elektron deklaratsiyani mobil ilova orqali oldindan to‘ldirilgan shaklda taqdim etish.
- Kapital o‘sishini hisoblashda xarid qiymati, egalik muddati va hujjatlar mavjudligini inobatga oladigan sodda metodikani joriy etish.
- Ijara to‘lovlarini bank orqali rasmiy amalga oshirgan fuqarolar uchun kichik soliq chegirmalari yoki ma’muriy yengilliklar berish.
- Dividend va foiz daromadlari bo‘yicha imtiyozlarni kapital bozorini rivojlantirish natijalari bilan bog‘lab, ularning fiskal samaradorligini muntazam baholab borish.
- Soliq to‘lovchilar uchun mulkiy daromadlarni deklaratsiyalash bo‘yicha qisqa videoqo‘llanmalar, kalkulyatorlar va onlayn maslahat xizmatlarini kengaytirish.
- Yashirin ijara bozorini qisqartirish uchun ogohlantirish, ixtiyoriy legallashtirish va keyingi bosqichda riskga asoslangan tekshiruv mexanizmini qo‘llash.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i bo‘yicha normalar.
2. O‘zbekiston Respublikasining 2025-yil uchun Davlat budjeti to‘g‘risidagi O‘RQ-1011-son Qonuni. 24.12.2024. Lex.uz.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 29-dekabrdagi PQ-422-son qarori. 2024-yil uchun Davlat budjeti qonuni ijrosini ta’minlash chora-tadbirlari to‘g‘risida. Lex.uz.
4. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. 2025-yil I yarim yillik davlat budjeti daromadlari bo‘yicha ma’lumotlar.
5. O‘zbekiston Respublikasi Hukumati portali. State budget revenues. 2026-yil holati.
6. PwC Worldwide Tax Summaries. Uzbekistan, Republic of: Individual - Taxes on personal income. Last reviewed: 16 January 2026.
7. World Bank. Tax revenue (% of GDP) - Uzbekistan. World Development Indicators.
8. World Bank. (2024). Taxing for Growth: Revisiting the 15 Percent Threshold.
9. International Monetary Fund. (2024). Republic of Uzbekistan: Staff Report and Selected Issues.
10. O‘zbekiston Respublikasi Soliq qo‘mitasi. Soliq turlari bo‘yicha 2024-yil III chorak davomida budjetga tushgan tushumlar to‘g‘risida ma’lumot.